

5070.

ADATOK
ÚJ-FAZEKAS-VARSÁND
TÖRTÉNETÉHEZ.

ÖSSZEÁLLITOTTA

CSEPREGI GYÖRGY

ÁG. H. EV. LELKÉSZ.

ARAD, 1892.

NYOMATOTT RÉTHY L. ÉS FIANÁL.

Előszó.

E könyvecske sovány tartalmában egyrészt, kevés bár, de legalább összegyűjtött anyaggal akartam szolgálni egy utánam jövőnek az új-f.-varsándi ágost. hitv. evang. egyház és község története rendszeres megírásához; másrészt az érdeklődők részére emléket hagyni az egyház és község megalakulásának századik évfordulója alkalmával. Könyvecském igénytelensége mellett e kettős cél elérését ha csak remélnem szabad: fáradságom meg van jutalmazva.

Új-Fazekas-Varsándon, 1892. május havában.

Csepregi György.

I. Fazikas Varsány.

Tengerből kiemelkedő kies sziget képét nyújtja az idegen elemektől körülvett Új-Fazekas-Varsánd községe az ő magyar ajkú ágost. hitv. evang. és részben ev. ref. vallású lakosaival. Szép látvány a sziget, míg a tenger vize nyugodt; de veszedelmessé válik a helyzete, mihelyt valami vihar ezt az elemet felkorbácsolja.

Az élet tengerének színéről így moshatta el az események hullámainak zajgása a régi Fazekas-Varsándot. Mert hogy már a reformáció korában létezett hasonló nevű község, azt bizonyítja az 1561-ik évből való s Földváry István által készített jegyzék, melyben a borosjenői vár tartozékai közé „Fazikas-Varsány“ is volt sorolva. (Lásd Rácz Károly: *Zalai várségi egyházmegye története.*) Hogy pedig ez nem lehetett az Új-F.-Varsánddal összeépített s vele egy körjegyzőséget képező, oláhok lakta, mostani Ó-F.-Varsánd, világos abból hogy ez utóbbinak „urbarioma“ 1772-ről szól, anyakönyvei s egyéb okiratai pedig csak 1781-től kezdődnek; másrészt pedig, hogy ama régi F.-Varsándnak lakosai reformatus magyarok valának.

Ugyanis Debreczeni Ember Pál egyházi író (szül. 1670-ben, meghalt 1729-ben) „a ref. eklézsiának magyar- és erdélyországban való története“ című, latin nyelven írt könyvében a 40-ik helyen egy „Varsány“ nevű egyházközségről is tesz említést. E „Varsány“-nak „Fazikas-Varsány“-nyal

egynek kellett lennie és nem Gyula-Varsándnál. Mert a fent említett jegyzékben „Karancs“ községgel együtt a borosjenői és nem a gyulai vártartozéka gyanánt szerepel; Karancsot pedig Ember Pál is Varsánynyal szomszédos egyházközségnek tünteti fel, amenynyiben Simándot a 39-ik, Varsányt a 40-ik, Szederkényt a 41-ik, és Karancsot a 42-ik helyre teszi. Mindezek F.-Varsánddal most is szomszédos helyek: Simánd mint község; Szederkény és Karancs nevű puszták pedig mint Erdőhegy határának a részei. Az Ember Pál könyvében főlemlített Varsány tehát a Földváry-féle jegyzékben felsorolt Fazikas-Varsánynyal egy község volt. S hogy lakosai a 17-ik, vagy talán már a 16-ik században is ref. magyarok valának, azt Ember Pál könyvében kívül még az is bizonyítja, hogy a reformáció hajnalán több „Varsányi“ nevű magyar ifju látogatta a németországi evang. egyetemeket. Már pedig tudjuk, hogy régebben volt vezetéknevül a születési hely nevét használni. Erre vonatkozólag Rácz Károlynak „a zarándi egyházmegye története“ című könyvében a következőket olvassuk: Gorsa Mihály varsányi fi és Varsányi Pál Heidelbergben tanultak, amaz 1573. szept. 15-én, emez 1577. szept. 26-án iratván be az egyetem anyakönyvébe. Varsányi Pál 1577-ben a wittenbergi egyetemen tanult Pankotai Andrással — tehát egyik szomszédos község szülöttjével — együtt. 1579-ben ugyanott tanult Varsányi Balázs, 1585-ben Varsányi János magyar. A 17-ik századból egyetlen egy lelkészét ismerjük, nevezetesen Debreczeni Istvánt, ki felavattatott az 1664-ik évi július 13-án Debreczenben tartott közzsínaton.“

Az idézett jegyzék szerint Fazikas-Varsányon 17 kapu volt, melyekből 14 Tholdy László özvegyének, 3 pedig Báthori Lászlónak birtokához tartozott. Tholdy László nyilván a híres Tholdy Miklósnak, akit Arany János koszorus költőnk énekelt meg, volt az ivadéka. Mert ha Tholdy Miklós a 15-ik század elején halt meg, akkor fiának Györgynek, unokájának Lászlónak és dédunokájának ismét Lászlónak (Lásd Somogyi Ede: Magyar Lexikon.) csak 40—40 évre számítva életkorát, az összegezésből kitűnik, hogy ez utóbbi a 16-ik század közepén, tehát abban az időben halhatott meg, melyben az említett jegyzék Tholdy László özvegyét nevezi a 14 kapu birtokosának.

Foglalkozásukra nézve e község akkori lakosai fazekasok voltak és amint e szóból „vársa“ következtethetni halászattal is foglalkoztak. Hogy fazekasok voltak, bizonyítják a Simánd felé vezető ut bal oldalán eső, ugynevezett kereszt dülőben látható kemencehelyek s ugyanott lépten nyomon található cserépedény darabok. Valószínű, hogy e község vagy e helyütt, vagy pedig a mostani Uj-F.-Varsánd határa keleti részén levő nagy szőlők helyén létezett egykor s a szomszéd Karancscsal együtt a kuruc-labanc világban pusztult el, csupán a nevét hagyva örökségül e vidéknek.

II. Szőlös-Nákófalva.

Az új-f. varsándi egyház és község megalapítói dunántúlról (Mód-ok: Gencsről; Barthák, Vargák, Horváthok, Finták, Szilvágyiak: Lovász-Patonáról, illetőleg Orosházáról származtak. *) Gr. Nákó Krisztof meghívására a helytartó tanácsnak 1784. dec. 20-án 28653 sz. a. kelt engedélye alapján 70 család másfél évvel később pedig ismét 50 család költözött el Orosházáról Torontál vármegyének nagy-kikindai járásában fekvő Szőlösre Antal János rektor élén, aki ott eleinte lelkész tanító és jegyző volt egy személyben. Az anyakönyveket 1785 május 23-án kezdé vezetni, Pap István fiának Andrásnak megkereszteltetését jegyezvén fel. Bennök az egyházat fennállásának első két évében Nákófalvának, azután pedig Szőlösnek irta. E két név azonban egy községet jelentett; Nákó-

*) Megemlítésre méltó, hogy a Szilvágyi család egyik őse lovász-patonai lelkész volt. A Mód családról pedig érdekes tudni, hogy ősük a »Királykúti« majorban szolgált (Kenyeri határ, Vas megye szélén.) Onnan Hőgyészbe költözött, hol jó magaviseleteért egy jómódu gazdaleányt kapott feleségül. Három fia volt. Ezek közül Ferencz Magyar Gencsre, N.-Kenyeribe és György Csöngére származott. Az elsőnek Katalin, Mihály, János és István gyermekei varsándi lakosokká lettek; a másodiknak dédunokája György n. alásónyi (Veszprémmegye) tanító; a harmadiknak ősunokája Lénárd vassimonyi-i lelkész s a kemenesaljai esperesség mostani esperese.

falvának földesuráról nevezték. A Szőlősi anyakönyvek 1792 május 4-én Biter István és Horvát Éva szülők János fiának Antal János által történt keresztelése feljegyzésével fejeztettek be. Összesen kereszteltetett 313, eskettetett 71 pár, temetett 160. Temetéseket végezők gyanánt még — akiket tehát akkori tanítókul kell tekinteni — 1788 május 1 — július 26-ig Takács József, 1788 július 29 — 1792 április 8-ig Beráts András olvashatók. Gondnok Varga István 1789 — 1792.

Ottani viszonyaikat nemcsak a kedvezőtlen, de még a kedvező körülmények is nyomasztókká tették. Kedvező körülmény volt a földes urnak szerfölötti jóakarata, engedékenysége, minek folytán tartozásaik nagy mértékben felszaporodtak; kedvezőtlenek a drágaság és a török háboru (1779 1791,) — melyre II. József császár gabonát is kért, — miknek folytán földes uruknak a jobbágyi illetékeket még kevésbé birták fizetni. Mindezek miatt telkeik és házaik kótya-vetyének vettetvén alája és eladatván, a község feloszlásnak indult. Más biztosabb lakóhely után kellett nézni. E célból néhányan, az egész község nevében keresvén helyet, hazánk alsó vidékein egy egész éven át jártak keltek; míg végre Gr. Fekete Jánossal találkoztak Tót-Komlóson, aki akkor történetesen az ottani parochiára vetődött be, s ennek buzdítására és beleegyezésével elhatározták, hogy annak ősi birtokára F.-Varsánd oláh község mellé fognak telepedni.

III. Új-Fazekas-Varsánd.

1792-ik év ápril közepén a húsvéti ünnepek után tehát az orosházai egyháznak e kis raja, németeknek adva el házait, felkerekedett, hogy Szőlős-Nákófalvát, amely neki 7 évig szolgált lakóhelyül, Isten nevében F.-Varsánddal fölcserélje. Eszerint ez új községnek és egyháznak a nevét ama régi Fazikas-Varsány, lakóinak és hiveinek zömét pedig Orosháza, illetőleg Szőlős-Nákófalva szolgáltatta. A költözködés ápril 17—május 7-ig tarthatott; mert a keresztelesek bejegyzése Szőlősön ápril 17-én szakad meg s május 7-én F. Varsándon folytatódik. Igaz, hogy Antal János még május 4-én is esketett Szőlősön; de Varsándon már május 1-ről is be van vezetve egy keresztelezés, melyet a sz.-annai róm. kath. lelkész végzett. Ez azt bizonyítja, hogy egyik részük már ápril havában telepedett le, a másik pedig csak május elején. Ez utóbbi csapattal jöhetett el Vagner Imre is, az egyháznak új lelkésze, aki egy keresztelessel május 7-én kezdte meg hivatalos működését. Az egyház és a község megalapítása körül kivált Tóth János bíró, Kultsár István kurátor, Horváth József és Mislai Mihály esküdtek buzgólkodtak.

Szélesebb körű tudomásvétel végett nem lesz felesleges a telepítésre vonatkozó s írásba foglalt előintézkedések és szerződés hű másolatát ide jegyezni, melyek eredeti példányai az egyház levéltárában őriztetnek s a következők.

„Ő Nagyságának Méltóságos Gróf Generalis Urnak Kegyes Resolútiójából az Orosházai, vagyis Nákófalvai Gazdáknak Varsánda való beszállítatásoknak előre való elintézése.

1. A Méltóságos Földes uraság által ajánlás tétetett, hogy Varsándi Helységben és határban 40 egész ház helyet beszállíttatni fog; mely ajánlyását a Földes Uraság bé is tellyesíti. Azonban

2. ahoz kívántatik, hogy említett Magyar Gazdák mentül hamaráb szabadságok Levelét a Fölséges kamarának Tisztjeitül hitelesen ide által külgyék; hogy az Cameralis Földes Uraság őket tartóztatni, és az elköltézéstül gátolni nem fogja; mert az ide való Földes Uraság a Cameralis Királyi Urasággal pörlekedni nem akar; s nem is fog.

3. Mivel a Földes Uraság általláttya, hogy a Varsándi Oláhok dolgoztalanok, sok föld kívánók, kevés földnek is rossz, tunya Mivelői és csak egyedül a sok földet, a mellyet az Uraságtól kinyervén nem Mivelik, elcsereplik, eladgyák, véle kereskednek, sokat dolgoztatlanul is hadnak, és mégis Zenebonássan ezen Uj beszállíttatását a Magyaroknak ellenezni is fogják annyira, hogy ha a Nagyságos vármegye és Hadi assistentia az Uraságot és a beszállíttatandó Magyarokat segiteni nem fogja, erőszakos, véres ellenállások is fognak következni, azért ennek meg Zabolázását az Uraság mind a Ncs Vgye előtt, mind a Fölséges Királyi Hely Tartó Tanács előtt előre ki fogja instantiák által dolgozni.

4. Eztet kidolgozván, és ki Nyervén azonnal a 40 egész Sessiót földben, Rébten, Pascumban ki fogja hiteles Ingenieur által Mérettetni, és a beadott Specificatio szerint, egész, fél, és Negyed Házhelyes Gazdáknak általadni.

5. Ez megesvén kíványa az Uraság, hogy amidőn ezen 40 Sessió ki fog Mérettetni, a Gazdák, a kik bé fognak szállittatni, egész, fél, Negyed házhelynek Minéműségéhez illő Marha szám-ról az Uraságot bizonyossá teszik, mert a Földes Uraság égenessen magát abban kifejtji, hogy kivévén a Zselléreket, akiknek úgy is házhely vagyis Sessionalis birtok nem adattatik, sem egész, sem fél, sem Negyed ház helyet kívánó Gazdának Sessiót nem ad, ha csak ahoz való Marhája s Ereje nem léssen.

6. Tavaszi vetés alá az Uraság Anyira való földet ad, hogy az ide jövendő Gazdáknak Árpájok, Zabjok elő való Szükséghez képest megteremjen. Rét pedig azonkívül is az Uj Mérés által kinek kinek jutni fog; úgy hogy sem Tavaszi Vetésben, sem Téltre való Szénában, minden szükölködéstül mentek lévén, már a kész őszi Vetőt, és Sessionalis fölgyeit minden akadál nélkül bé fogják vetni.“

Ezen „előre való elintézés“ alapján kötött szerződés pedig hű másolatban a következő:

„Contractus,

Amely a Zarándi Földes Uraság közöt egy részrül, és a Nákófalvai Lakosok közöt más Részrül, Eő általok több rendbéli Irásban beadott kéresekre, a Fazekas Varsánd Nevű s Arad Vármegyében levő Helységben Negyven egész Sessiónak bé Szállittatása iránt tétetett.

1. A Zarándi Földes Uraság a Kegyelmes Urbariomnak, első Punctomának, mind a Négy Czikelyének értelmében; a Nákófalvai Lakosoknak a Fazekas Varsándi Helységben, és Határban, a Föl-

des Uraság részire ki Maradott Remanentialis Földekbül, Rétekbül, Legelőkbül Negyven egész Ház helyeket felépíteni és meg Szállani oda engedi, amely Negyven egész Sessiókat, azokhoz való Apertinentiákkal együtt a jövő Tavaszal, és Nyárban Május Holnapnak kezdetével ki fogja nékik mérettetni. És ugyan Saját kívánságok szerint

Egész ház helyes Sessió lészen No . . . 20,

Fél Ház helyes Sessió lészen 10, azaz egész 5,

Fertály Házhelyes Sessió lészen 60 azaz egész 15,

és így in Summa egész 40.

Mely Negyven egész Ház helyet úgy érti a Földes Uraság, hogy, mivel az említett Lakosok Papnak egy egész Sessiót, Mesternek pedig fél Sessiót kérnek, ezen Másfél Sessió fölleb említett Negyven egész Sessiónak Számában befoglalva lenni értetődgyék.

2. Valamint a Mostani Varsándi Jobbágyoknak Urbarialis Haszon vételei a Kegyelmes Urbariomnak második Punctomának értelmében mind a Nyolcz Tzikkelyeiben az Urbarialis Eremitió által ki vannak adva, úgy minden afféle haszonvételeket a bé Szállitandó Nákófalvai Lakosoknak is a Földes Uraság ezen Concontractusnak ereje által oda köti;

3. Bé Nyujtott Irások szerint a Földes Uraság egyedül a köz Jónak tekintetébül árra is reá áll, hogy Kegyelmes Urbariomnak, Harmadik Punctoma által egy egész Házhelyre, fél ház helyre, fertály Házhelyre kiszabott Marhát, vagy kézi Robottnak hasonfelét kész pinzül, minden kézi robottot tiz krajczárjával számlálván, megválthassák, és csak második hasonfelét azon Urbarialis Robottnak, Marhával, vagy kézi Munkával ledolgozni tartozzanak.

4. Ezen a közönséges Robotton kívül, amely Hosszú Fuarozás az Harmadik Punctomnak 12-ik Tzikelye szerint ki vagyon szabva, azon föllül az Uraság több hosszú fuarral említett Lakosokat terhelni nem fogja, és abban is egyedül úgy, amint a kegyelmes Urbariom megengedi, bánni fog.

5. Kegyelmes Urbariomnak Negyedik Punctoma szerint A Jobbágyi adózások közül, az Házi Censust egy-egy forintyával Magának a Földes Uraság föntartja; hogy aztat a megnevezett Lakosok kész pinzül letegyék.

Ellenben amely adózások az Urbarialis Tabelában ki vannak téve, úgymint Fonyás, kifőzött Vaj, Csirke, Kappany, Tojás, Borjú, ezeket is kész pinzül 51 krajezárjával minden egész helyre nézve megváltani a földes Uraság megengedi; ami pedig ezen Punctumnak többi Tzikeleit illeti, más egyekben magát azokhoz alkalmaztatni fogja, és azokon föllül semmiben a megnevezett Lakosokat terhelni nem fogja.

6. Mivel a Földes Uraság a mi megszállittatásunkra igenessen a Remanentialis Saját fölgyeit, és Réttyeit mi nekünk ide engedi, azért Mi is az Heted Dézmát a kegyelmes Urbariomnak Ötödik Punctomában megnevezett mindenféle Földi Termésből a Földes Uraságnak kiadni tartozni fogunk, úgy a Méhekből, Barányokból, az első Tzikelnek értelme szerint; Mindezeknek meghetedőlésit azon időre, amelyre az Hazánk Törvénye meghatározta, a Földes Uraság is határozza, hogy az elkészt Dézmának által Vételében említett Lakosok kárt ne vallyanak.

Hogy pedig többszer nevezett Lakosok annál hamaréb magokat jó Lábra állithassák, a Földes

Uraság a szokott három Esztendőbéli Lehotot a Felső Királyi Helytartó Tanátstúl nekik ki nyerni iparkodni fog. Az Uraság részirül pedig az három esztendőbéli Lehotot oly módon megfelezi a Földes Uraság, hogy amennyire három esztendőnek folyása alatt az adózástúl, és robottolástúl az Új megszállásnak bévett szokása szerint Szabadok maradnának, azon adózást, és Robottolástött egész esztendőre vihessék, hogy legalább ez által a Földes Uraságnak kára, amellyet szabadon lévő és bizonyos hasznot hozó földekben, Rétekben szenvedni fog, megpoltolodgyon, ött esztendőnek eltelése után pedig az Uraság tellyes szabadságot enged említett Lakosoknak ezen Contractusnak megváltoztatására, avagy megerősítésire úgy, amint a további környül állások magokkal fogják hozni.

Többiten mivel a Földes Uraság magát ezen, Szabad Dispositiója alatt lévő Földektül, és Rétektül megfosztja, és a kész hasznát a köz jónak előmozdítására reá szánja; Mi aláb irattak magunkat öszvessen, és egyike a Másikáért különösen kötelezzük, hogy mink minden Contractualis adózást az ő idejében kész pinzül a Földes Uraságnak leteszünk, minden Contractualis Urbarialis Robottot híven leszolgálunk, és ha közütünk valaki vagy a Királyi, és Uraságbéli adozásban, vagy a Contractuális Robottban hátra Maradó lészen, a Földes Uraságnak assistentiája mellet mink Magunk javára nézve az olyan haszontalan, Restantia szaporító Gazdát, házának, Birtokának megbecsülése után számunkbúl kivettyük, és az helyységnek Megyéjébül végképpen kitiltyuk, adván Magunkrül ezen Contractualis Levelet. Költ Új Sz. Annán die 9 Jan. 1792.“

E szerződéshez még a következő toldalék van csatolva:

„A Zarándi Földes Uraságnak ajánlasi azokon a Punctumokon föllül, amellyek az Urbarialis Contractusban meg vannak írva, és a Felséges Királyi Hely Tartó Tanátsnak bé fognak adattatni.

1. Hogy Stolások a magok Papján kívül nem lesznek, azt az Uraság magára veszi és vállalja.

2. Épületre való fát ad az Uraság, hasonlóképpen Tüzzre való fát is a Varsándi Urbariom szerint a Zarándi Erdőből.

3. Kender alá való földeket az Uraság kifogja mérettetni.

4. Mivel az Ecclesia, Parochia nem Urbariomhoz tartozandó, az egyedül eő Nagyságának különös gratiájátúl fűg, azomban bizonyossan lehet eő Nagysága részirül ígérni, hogy ha az Instansok eő Nagyságához, aki Májusban bizonyossan lejön, folyamodni fognak, ebben is kitelhető Segítségit még nem vonnya.

5. A Legelő iránt mind a Felséges Kamarának, mind az egész Vármegyében lévő Földes Uraságoknak módgyát követvén, az Uraság a Sessionalis birtokhoz képest legelőnek egy egész harmad részt ki fogja mérettetni; és illy módon még töb legelő fog nekik jutni, amint kívánnak.

6. A Papnak, Mesternek Tüzzre való fát, Sessiójához képest azon kívül is a száraz dültt fábúl az erdőből kihozni szabad lészen.

7 Mester embereknek Zsellér Házakat építeni megengedettetik, jóllehet föld nem fog adattatni nekik; és azért tsak aszerint fognak adózni, amint az Urbarium kirendelte. vagy pedig azt is készpízzül megválthattyák.

S. Tüzre való fa iránt oly rendelés kiadattott, hogy November, Deczember, Januárius, Februárius Holnapokban minden héten két nap megengedtetik, amellyeken szabadon az erdőbe bémehetnek, és magoknak szükséges Tüzre való fát kihozhatnak; hanem egész Nyáron által az Erdő beleszen Zárva.

9. Reméni, sött el is várja a Földes Uraság, hogy a Nákófalvai Lakosok magok közül elégséges fa Vágokat az Uraság Zarándi Erdejébe által fogják küldeni, akik pinzért az ölfát, minden ölet Nyolcz garassával számlálván, vágni fogják, akik iránt oly rendelés még vagyon téve, és kiadva, hogy minden vasárnap Napján az Uraság Cassájából az megolvastatandó öleknek számához képest kifizettessenek. Amellett pedig a következő Uj megszálltatáshoz is magoknak épületre szükséges fát készithessenek; bizonyossak lévén abban, hogy az alat is, méglen eő Nagysága lejön Május holnapban, Dézmábúl Tavasz alá földet kapnak, és Májusban a fundusok, és külső Appertinentiák nekik ki fognak Mérettetni. — Sig Neo Sz. Anna die 9. Jan. 1792. Appaji Szászi Fer. Plenipotens.“

A szerződés hátlapján még ezen megjegyzések olvashatók:

„Ezen Contractust Eő Nagyságának Mlagos Gróf Generalis Urnak Pestre mái Postán felküldöm, mihelest leküldi eő Nagysága, azonnal én is Postán az egész Magyar Communitásnak aztat tudtára fogom adni; Sig Uj Sz. Annán die 10. Jan. 792. Apaji Szászi Fer. Plenipotens.“ „Elémutatott 1842. évi Jan. 24-én tart. Uriszéken, a perhez csatol. Sánka Lajos s. k. Tábla Biró Urszéki Elnök.“

Fent. idézett szerződés alapján az oláh — azóta Ó-F.-Varsánd mellé telepített magyarok 1792-ik év május havában tehát felépítették új községüket, mely Uj-F.-Varsándnak neveztetett el. Fekszik Arad vármegye sík részének a közepe táján s politikailag a világosi szolgabirói járáshoz, egyházilag pedig az ágost. hitv. evang. bányakerületi püspökség békési esperességéhez tartozik. Köröskörül oláh községek övezik: észak felől Csintye és Szintye, keleten Kerek s e mögött a tájképnek szép hátteréül szolgáló világosi hegyek, délen Ó-Szent-Anna, nyugaton pedig a vele összeépített Ó-F.-Varsánd s azontúl Simánd képezi a szomszédságát.

Határának, keletről nyugat felé húzódó, szabálytalan alakja van. Nagysága az uradalmi részen kívül 1896 katastralis hold és 928 □-öl, azzal együtt 3211 k. h. és 1512 □-öl. Tartozik még hozzá a keleti oldalra eső nyomás és szőlők tőszomszédságában levő Felső- és Alsó-Jankucza nevű, új-szent-annai község birtokában levő, legelőnek használt két puszta.

A földje kötött fekete agyag, mely a vizet át nem bocsátja. Épen azért a nedves időjárás többet árt mint a száraz; annyival inkább, mivel a határában sok a lapályos hely. Nagy szárazság idején kőkeménységük a föld rögei. Mindazáltal meglehetősen termést szokott adni. Majdnem minden gabonanem megterem benne, kivált buza, zab, kukorica és árpa, ez utóbbi kevés helyen; repcét nem vetnek, mivel a föld nincs tagosítva s a tarlót legelőnek használják. Dohány ültetéssel kevesen foglalkoznak. Gyümölcs termesztés szépen divik s nem megvetendő jövedelmi forrásul szolgál. Erdők pusz-

tittatása miatt — hozzá nem juthatván a szükséges fához — a talicska csinálással kezdenek felhagyni s ezzel szép jövedelmi forrástól esnek el. Gyümölcs-termesztésen s marha-tenyésztésen kívül kivált a földművelésre vannak utalva. Uj-F.-Varsánd határának földjét a legutóbbi (1889) kataszteri becslés így osztályozza:

„Szántóföld I. minőségi osztály 2—3 láb mélységű rétege világos barna, közép kötöttségű termékeny homag (humus: termő földréteg), kedvező róna fekvéssel: kender földek, Alatka. II. m. oszt. 2—2 $\frac{1}{2}$ láb mélys. barnás kötöttebb homag jó termő erővel, emelkedett róna fekvés: 3-ik forduló (hosszú dűlő). IV. m. oszt. 1—2 l. m. szürkés-fekete kötött erőteljes homag, róna lapos fekvéssel, vízkárnak kitéve: kis kaszáló. V. m. oszt. 1—1 $\frac{3}{4}$ l. m. szürkés-barna kötött homag, róna lapos fekvéssel, vizállásnak kitéve: nagy kaszáló. IV. m. oszt. $\frac{1}{2}$ —1 l. m. szürkés-barna színű s szikkel vegyült kötött homag, róna lapos fekvésű, szik foltokkal: nagy kaszáló. VII. m. oszt. $\frac{1}{2}$ —1 l. m. sűrű szik foltos kötött homag, lapályos kedvezőtlen fekvéssel: nagy kaszáló.

Kertek. II. m. oszt. 2—3 l. m. világos barna közép kötöttségű termékeny homag, róna majdnem lapos fekvéssel: beltelkek. III. m. oszt. 2—3 l. m. barnás kötött homag, lapos mély fekvéssel: beltelkek.

Rét. III. m. oszt. 1—1 $\frac{1}{2}$ l. m. szürkés-barna színű s szikkel vegyült kötött homag, lapályos fekvéssel, fütermése vegyes minőségű: nagy szőlők. VI. m. oszt. $\frac{1}{2}$ —1 l. m. hamvas, majdnem kékes színű kötött agyag, teknő alakú lapos fekvéssel, melyből a víz csak elpárolgás folytán vész el, rossz

minőségű savanyú sásos szénát terem. VII. m. oszt. vizenyős talaj, megszáradva szürkés-barna színű szikes agyag, mélyedt mocsáros fekvéssel; túlnyomóan erek mélyedései képezik; az év nagyobb részén víz alatt áll s csak igen ritkán szárad ki, rosz sás és nád keverékkel csak is kákát terem: legelő.

Szőlő. VI. m. oszt. 2—3 l. m. szürkés-barna színű közép kötöttségű homag, alacsony róna fekvés, gyümölcsfákkal sűrűn beültetve s fagynak kitéve: szőlők, Alatka

Legelő. I. m. oszt. 2—3 l. m. közép kötöttségű világos barna színű homag kitünő termékenységgel, emelkedett róna fekvés, jó minőségű és sűrű fűnövással: legelő. II. m. oszt. 1 $\frac{1}{2}$ —2 l. m. szürkés-barna színű s kevés szikkel vegyült homag, róna fekvés, sűrű, vegyes minőségű, fű begyepesedéssel: legelő. III. m. oszt. 1 1 $\frac{1}{2}$ l. m. szürkés színű szik talaj, lapos fekvés, ritkás különben egészséges, jó minőségű fűterméssel: Sirhalom. V. m. oszt. 1 $\frac{1}{4}$ —1 $\frac{1}{2}$ l. m. világos szürke színű, kötött, rosz hajtó képességű igen szikes agyagos homag, róna száraz fekvés, apró szik fűneműekkel ritkán benőve: legelő. VI. m. oszt. szürkés színű tetemesen kötött agyag, lapályos, vad-vizes fekvéssel, túlnyomóan fekete káka — s egyéb savanyú, kevés tápértékű fűneműekkel: Alatka. Nádas: mocsár, folytonosan víz alatt áll, közép minőségű földni való nádat ad sűrű állás mellett.“

Vizei: az északi oldalon keletről nyugatnak folyó „József nádor malom-csatorna“ és a határ keleti oldalán, a szőlők között elvonuló s északi oldalon az urasági vízi malom mellett a csatornába szakadó, úgynevezett „móroci“-ér, melyben csádé,

káka és nád terem. A kutakban többnyire mindenütt jó ivó viz van.

A móroci érmentében — mint már említettem — szintén kellett községnek léteznie, sőt talán kettőnek is: eren innen F. Varsánynak, eren túl pedig, az alatkai pusztán, nyilván Alatka nevének. Ezt bizonyítja a szőlők hullámos földje, mely házhelyek képét mutatja. Továbbá, hogy épen azon dombokon található igen sok régi cserép darab; a móroci éren túl levő, alatkai szőlők mentén pedig falak maradványaira is akadtak. A szőlők melletti kerekszék is erre vall, mely úgy alakulhattott vizálló helylyé, hogy onnan hordták a község-építéshez szükséges földet. Bizonyítja azt végre a mostani község keleti oldalának közvetlen közelében, a nyomáson keresztül, délről északnak, a sírhalmi major felé vonuló emelkedés, mely valaha, talán még római út lehetett. Mert régi lakói minden valószínűség szerint viz és út mellé építették községüket.

A f. varsándi határban levő urasági rész, mely az alatkai és a sírhalmi pusztából áll, ez utóbbin a községtől északnak majossal, mely 1870-ben épült, amazon a községtől keletnek téglá és cserép égető kemenczékkel, jelenleg Báró Edelsheim-Gyulai Lipót birtokában levő zaránd-varsándi uradalomhoz tartozik. E birtok a község keletkezésekor Galanthai Fekete Jánosé volt, de csakhamar zárlat alá kerülvén, Edelspacher Zsigmondnak, egykori consiliariusnak adatott bérbe. Ennek halála után Gróf Gyulai Ignácznak, Horvátország egykori bánjának, 1831 nov. 11-én bekövetkezett halála után pedig fiának Ferencznek a kezére jutott. Ez utóbbi akkor a hessen-hamburgi gyalogezred dandárnoka

volt s 1832-ik évben birtokán megjelenvén, a var-
sándiak nagy ünnepélyességgel fogadták s földes
uruk gyanánt üdvözölték. Ugyanakkor jelen volt
azon a gyászszeretáson, melyet elhunyt atyja
emlékezetére a templombau tartottak. Meghalt
1868. szept. 22-én Bécsben. Azóta e birtok Báró
Elsheim-Gyulai Lipót lovassági tábornokot, Ma-
gyarország volt főhadparancsnokát stb. vallja
urának.

IV. Az egyház és község életének kiválóbb mozzanatai.

A megtelepülés azon idővel esik össze, melyben az evangélikusokra jobb jövő hajnala kezdett derengeni, amennyiben az 1791-ki 26-ik t. cz. szabad vallásgyakorlatukat biztosította. Itt azonban e derengő hajnalt a kezdet nehézségeinek, az alkotás gondjainak s a szegénységnek fellegei borították.

1792-ben a szőlősi németeknek eladott egyházi épületekért 342 frt 39 krt kaptak ugyan, de ez bizony édes kevés volt ahhoz, hogy templomot, iskolát, parochiát és tanítói lakot emelhessenek. A községnek viszont a községháza építése adott gondot. Nemcsak hogy nem segíyezhetette az egyházat, de sőt ez utóbbihoz kellett fordulnia, amint azt az 1793-ik évi egyházi számadásoknak a következő kiadási tétele jellemzi: „azon hat forint mely ki volt vetve az hadi segítségre az helységről nem kerülhetett, azért az eklézsia hozzá adott 27 krt.“

Nem kevésbé nyomasztónak tünteti fel a helyzetet a lakosoknak 1793-ban, földesurukhoz intézett könyörgő levele, melynek egyes pontjaira a földes úr sajátkezüleg irta meg a választ. Az

egyházi levéltárban őrzött eredetinek szó szerinti másolatát, érdekességénél fogva, alább közlöm a pontokra adott s a levél szélére jegyzett feleletekkel együtt.

„Az

Méltóságos és Nagyságos Generalis Urhoz Galanthay Fekete János Urunkhoz, nekünk pediglen Kegyelmes Patronus Urunkhoz, alázatos bényújtandó Instantzia.“

A folyamodvány külsején olvasható e cim alá a földes úr ezt írta :

„Valamint Ponctomrul Ponctomra feleltem úgy (megjegyezvén Magának jöendő tellesítésre azokat, az Inspektor ezen kérő levelet az Ui Varsándi Magyaroknak ki fogja adni. St Anna 21 May 1793. Galánthai Fekete János s. k.“

„Méltóságos és Nagyságos Generalis Ur, nekünk érdemünk felett tisztelendő Kegyelmes Atyánk s Patronus Urunk!

A tegnapi Nagyságodnak maga megalázása, és azon kegyelmes szózatok, mellyekkel az legalább valót is Nagyságod Kegyelmissen illetnyi méltóztatott, úgy megszerettették Nagyságodat nálunk, hogy az egész Hellységben mostanában egyebet nem hallannyi hanem Nagyságod Kegyessiginek, Uj Jobbágysaihoz Nagy szerelmének; magok pedig kik ilyen kegyes Uri személynek Jobbágysai lehetnek boldogságának hirdetisit: noha azon vélekedésben valánk, hogy már egészen el nyomnak bennünket a mi reánk agyarkodó szomszédjaink; de Nagysá-

Én a mennyire törvény s igazság szerint lehet, s a Magyarok gyarapodását elől mozdíthatom, el nem mulatom.

godnak tapasztalt Kegyessége ösztönt adott minékünk további való iparkodásunkra. Hogy pediglen annál inkább boldogulhassunk ebben az Új Szállott Hellységünkben Következendő dolgokat alázatossan Nagyságodnak előterjesztényi Kegyes színe eleibe akarunk, ugymint:

1. Mivel Nagyságod is azt Kiványa hogy F. Varsádon csak Magyarok lakjanak és az Olájok onnét ki tolattassanak; tehát alázatossággal Instáljuk Nagyságodat, hogy minekünk az erant irásban Assecuratiót adnyi méltóztasson hogy az valóban Nagyságodnak kivánsága légyen, hogy mink e mellett az Assecuratio mellyet Lakosokat nemtsak Orosházán de más Dunántúl lévő Hellységekben is Kereshessünk. Mivel pedig az ide való Olájok az ő Házokat igen drágán árulják úgy hogy olyan Koli báért aki alig 10 forintot ér, 200 forintot is el mernek kérnyi; amint valóban már sokan az Magyarok Közül ki 120 forintot ki 80 ki hatvanon olyan házokat vettenek a Mellyek 10 forintot sem érnek; méltóztasson Nagyságod olyan rendelést tennyi, hogy az Olánok háza illendő áron árultassék, netalántan igen drágán árulván az Olá az Házat az Magyarok annak vevésétől el ijesztessenek.

2. Hogy ha idővel annál job előmentét és virágzó állapotját akarja

1.
Meg Parantsoltatot altalam a Fő Tisztnek, hogy midő az Oláh házat el ad, azon földek, a mellyek a házhoz birattanak, a vevő Magyar-nak adassanak, enél többet nem tehetek.

2.
Ezen czikel

Nagyságod az Uj-Hellységinek látnyi; alázatossággal Instáljuk Nagyságodat hogy ha azon Kegyességit mi hozzánk mutatnyi méltóztatna, mellyet mutatott Néhai Nagyságos Báró Harruker az Orosházi lakosokhoz, mellyet halála után'is az ő Jobbágyai áldanak, Ki is Nékiek minden Ugy Nevezett Beneficia Dominalia illendő Arenda alat kiadta. Ezért mi is Instáljuk Nagyságodat, méltóztasson azt minékünk Kiadnyi, mert ez Kezünkben lévén több lakosokat is mint kellene Nyernénk, egy két esztendő mulva nem volna egy Olá is Varsádon, és szintén Ugy megygyarapodnék Nagyságodnak Uj-Hellysége mint Orosháza. Ezt megjelentvén

a rossz követke-
kezések véget,
lehetőlen, s
nem is aka-
rom Sohailye-
nekre maga-
mat kötelezni.

3. Kérjük alázatossággal Nagyságodat, méltóztasson még itten mulatnyi fog Nagyságod az mi Contractusunkat miképpen lészen ezután állapotunk meg erősittenyi, hogy ennekutánna tudjuk magunkat mihez tartanyi.

3.

'A Contractus
telyes ereé-
ben meg ál
amint azt Ple-
nipotentia-
rius ur ki-
adta.

4. A mi Vonyós Marháinknak ele-
gendő és bizonyos járása még eddig
nem volt, melly végre Instáljuk az Nagy-
ságos Urat, hogy vagy az Olahok ökör
járását vagy pediglen Alatkát, barmaink-
nak mellyek igen számossak illendő
Aron ide engednyi méltóztasson.

4.

Ez eránt fo-
gom magamat
tudósittatni.

5. Addig is még Nagy templomot építünk, más Kisdéd templomnak, melly is idővel Oskola lehet, fel építésiben segitsigiért Nagyságodnak Könyörgünk;

5.

Midőn o s
uy Varsánd,
mint Magya-
rokból fog ál-

nem Különben azon reservában Sz. Annán lévő harangért alázatosan esedezünk.

6. Mivelhogy sok gazdának és többnyire minyájának se Keritisük se Kut Kánvájuk nintsen, Könyörgünk Nagyságodnak hogy ahhoz szükséges fát az Harkályi Erdőben Szráaz fából hasogatnyi megengedtesse és azoknak akik mostanában jöttek épületnek való fát is assignálni méltóztasson.

7. Valamely Kis darab remanentiális föld vagyon az Szilvás mellyet Varsándi Határban, mellyet az egész Comunitás Káposztás földnek igen megkedvelt mellynek megnyerésin Nagyságodnak alázatosan Könyörgünk.

8. Az Olá Comunitás mindenben az ő maga akarata szerint él, amint abbul is Kitetszik, hogy azon Kaszállókat a mellyek nekünk adóttak minékünk engednyi nem akarják, azt szolván hogy inkább életüket elvesztik mintsem azon földet. Ebben is, hogy rendelésit tégyen Nagyságod alázatosan Könyörgünk.

9. Hellységünk még eddig petsét Nyomó nélkül szükölködik, annak Kivágattatásat s formáját Nagyságodnak Kedvére s Akaratyára hadjuk. Minek előtte ezen kevés Kérésünknek Kegyes Resolutziáját tapasztalnánk, ajánljuk magunkat további Kegyes Grátziájába

lani a Templom építésére, megleszen a segítség.

6. pénzért annak ideében, fogfa adatni.

7. ennek mivoltát, eléb tudnom kelletik.

8. Ebben a kinezés szerént, megleszen az igazság.

9. Ezen dolog a helységre hagyattatik.

Magyar Varsádon 1793 Eszt. 11 Májusb.

Méltóságos és Nagyságos
Generalis Urnak

Alázatossan térdet fejet hajtó
Jobbágynai Magyar Varsándi
lakosok.“

Alighogy megszabadultak a megtelepedés okozta gondoktól az 1794-ik év újabb aggodalmakba ejtette őket. Ez évben ugyanis a határban semmi gabona sem termett. Ősszel Nagy Várad vidékéről hoztak búzát, vetésnek 144. kenyérnek valót 60 mérőt. Kukoricát Radnáról, köblit 8 forintjával.

1795-ben március havában ismét hoztak Erdélyből 130, deczember havában 350 mérő búzát. Mód János esküdtnék búza árát szedő lajtsroma szerint az összeg 3135 frt 47 krra rugott. Ugyan ebben az esztendőben küldettek az országba deputatusok, hogy az ekléziára, nevezetesen az építendő templomra kéregessenek. Junius 20-án Fehérvárról küldtek 30 frt 5 krt, Győrből 16 frtot, haza hoztak 42 frtot.

1796-ban folyamodnak a Gr. Fekete által megígért, öt évig tartó „szabadság“-ért. Edelsbacher „árendátor“ ugyanis már a 3-ik esztendőben is megdézsmáltatta vetéseiket. E folyamodványukat Nmélt. Főisp. Zsadányi és Török-Sz.-Miklósi Almásy Pálhoz nyújtották be. Azonban az uraság székéhez utasítottak. — Ezek szerint az uradalmi birtok már ez évben zárlat alatt volt.

1797 okt. 4-én Verasztó István ör. Kovács Ferencztől egy házat 5 Rftokon vett meg.

1798-ban a „Deputatusok az országbul hoz-

tak 300 frtot; az orosházi ecclesia ajándékozott 67 frt 24 krt; ismét az Deputatusok hoztak az országbul 80 frt 46 krt; Orosházi buzáért, Komlosiért és Mezőberényiért az Colledatióval együtt tészen 75 frt 41 krt; Csabai és Szarvasi Ecclesia, az költségen kívül akit az Deputatusok elköltöttek, bájött 56 frt 28¹/₂ kr.“ Az orosházi nemes ekléziától kölcsön vett az egyház 100 frtot, orosházi Molnár Ferencztől szintén százat templomépítésre. — Ez év szept. 11-én tartá meg Hamaliar Márton bánya-kerületi püspök a canoni látogatást, mely időben az egyház 776 lelket számlált.

1799-ben a helység 114 házból állott.

1800-ban a templom építése befejeztetett. A kölcsön vett pénzek, illetőleg a templomépítés folytán felszaporodott adóság lefizethetése céljából az egyház egy-egy családra 8—8 frtot vetett ki. Bevétele volt az egyháznak a könyör-adományokkal és kölcsön vett pénzzel együtt 1368 frt 48 kr., kiadása, mely majdnem teljesen a templomra volt fordítva, 1263 frt 44 kr., maradvány 105 frt 4 kr. „De vagyon az Cassába — így szól a számadási jegyzőkönyv — 110 frt 7 kr., következőképpen 5 frt 3 krból álló hasznot hajtott az tavalyi Curátor az Ecclesiának.“

A templom-építés költségeinek fedezéséhez legnagyobb összegekkel járult Orosháza, ami nagyon természetes, mert hiszen ez ujjonnan keletkezett kis egyházat a maga édes leányának tekintette. A varsándiak meg is tartották az atyafiságos viszony kapcsát; de egynémelyek közülük nem igen nagy tisztelettel viseltettek iránta. Bizonysága annak az orosházai birák alább közlött levele. Talán nem vétünk eleink iránt táplált kegyelet el-

len, — mert hiszen hálával ismerjük el érdemeiket s érezzük, hogy nekik köszönjük ez egyház és község megalapítását, — ha a fent érintett levél másolatát itt szó szerint teszszük közzé, mert igen jellemző és érdekes már régiségénél fogva is. A községi levéltárban őrzött eredetinek hű másolata ez:

„Becsületes Fazikas Varsánd Helysige
érdemes Birájinak s Elől Járóinak
tisztelettel adassék

Fazik: Varsándon.

Tellyes bizodalnu Jóakaró Birák Uraink!

Különös szomoru tapasztalásunk az, már egy darabb időtül fogva, hogy valahanszor Varsándiak attyokfiaiknak látogatása, vagy akármi szín és praetextus allat passus nélkül jönnek hozzánk, ugyanannyiszor Lakosaink az Lovaiktul meglopattattnak, és ez által különös nagy károkat szenvedni kintelenétettnek; Azon okbúl tehát sok szegény Lakosainknak kérésekre azon gyanunak vagy is Tolvajságnak el távosztatására arra kérjük bizodalmassan Birák Urainkat, ne sajnállják vagy az Templomba, vagy pediglen az Templom előtt hathatóssan az népnek tudtára adni Hogy ezentul valaki hozzánk jövend az először is magát a Helyseghazanál jelentse, és az Passusát producálja, hogy mitsoda Járatban légyen Ha pedig itten az dolgait elvégezi ismét vissza menetelekor magát az Hellysighazánál mutasa, mert különben ha ezen praescribált és kiszabott Regulat nem fogja observalni és koborló Passus nélkül itten járkál minden szemelly valogatas nélkül megbüntetődik. Hasonlóképpen az ide való Helybéli Lakosaink eránt ezen Regulat kelletik observalni Birák Uraimékk hírek

nélkül oda vagy visszajönni senkinek egyatalljában szabad nem lészen, és ha Passus nélkül ottan valakit megtapasztalnak aztatt minden személy valogatás nélkül megbüntethetik. Esztett nem más hanem tsuppán azon okra kíványuk tselekedni, hogy azon sok tolvajságokk valamennyire megabolasztasanak melly által mind eddig Lakossaink karositattak. Mellynek is bétellegesítése s effectuatioja végett a midőn Birák Urainkat kérnénk, vagyunk

Birák Urainkk igaz Jóakarói

Orosházán d. 15 May 1800.

Orosházi Birák.“

Az orosházai bírák levelében foglalt s egyöntetű eljárást kérő felszólítása és biztosító ígérete arra enged következtetni, hogy hasonló „gyanuban vagy is tolvajságban“ akkor egynémelyek az orosházaiak részéről is leledzének. Megerősíti ezt az itteni szájhagyomány szintén.

1801. május 14-én Miszlai János Horvát Istvántól vett egy házat és egy fertály sessió földet 50 Rftokon.

Az orosházaiaknak fentebb idézett levelében kifejezett panaszából még nem következik, mintha az ide való nép nagyon rossz lett volna. Az előljáróság kemény fegyelmet gyakorolt, úgy hogy a legkisebb kihágást is megbüntette. Kiviláglik ez a következő szomorú esetekből:

1803 marc. 20 „Megbüntettetett Balázs Ferentz egy káromkodó szónak elmondásáért 12 Páltzákkal az Helység előtt.“

Apr. 11 „Megbüntettetett Toth Mihály egy Lehunczfutholásáért az Törvény Birónak 12 Páltza ütések által az Helység Törvénye előtt.“

Május 19 „Megbüntetett Babanyetz Mátyás 12 Páltzával az Strázsára nem Jöveteléért.“

Május 19 „Bikitzky György 12 Páltzával az 8 Óránn túl Házánál való Mulatóknak befogadá-
sáért, minthogy már ezelőtt nékie azon Dolog meg
volt tiltva.“

1804 dec. 29-én a két község 300 Rhenes
frton vett egy házat a jegyző számára, mely ösz-
szeghez Ó F. Varsánd (4 részszel) 171 frttal, Uj
F. Varsánd (3 r.) 128 frttal járult.

1805 október 26-án kelt szerződés szerint a
község haszonbérbe vette Edelspacher Zsigmond zi-
mándi pusztáját, melyet 1805-ben Szinitye község
birt legelőnek. Holdját 3 frt 30 kron, az egészet
434 holdat 1519 frtért vette ki.

1806 szept. 22-én Hamaliar Márton superin-
tendens másod ízben tartá püspöki látogatását.
Ekkor az egyház 763 lelket számlált.

1810 aug. 13-án Lyci Kristóf bányakerületi
superintendens tartott canonica visitatiót. Az egy-
ház akkor 801 lélekből állott.

1811-ben a kehely tűzben megaranyoztatott
a tálacskával és ostyatartó szelenczével együtt
180 frtért. Ez évben égett le az iskola-épület.

1816 okt. 23-án a püspök (Lovich Ádám) el-
jövetelére készített dolgok számittatnak fel a ki-
adási naplóban. Ez aligha volt kánonszerű látoga-
tás, mert róla való jegyzőkönyv a levéltárban nem
található. Ez évben rémitő fürgeteg dühöngött.

1818 julius 22-én ismét püspöki látogatás
volt, melyet Lovich Ádám superintendens ejtett
meg. Az egyház 856 lelket számlált.

1819-ik évről a községi levéltár egy jegyzé-

kében ez áll: „ezen évben volt a roppant drágaság, egy köből búza 100 frt. egy pár csizma hasonlókép.“

1822-ben „épült a helység háza újból.“

1824-ik évről szóló s a községi levéltárban levő jegyzék ezt mondja: „találatnak ezen Helységben regulázva két Utczában No 150 Házak, mellyek közé számíttatnak 1 Parochia, 1 Oskola, 1 Korcsma, 1 Ispányi és 1 Helység Háza, úgy 1 Molnár Ház, mely az Urasági két jó száraz Malommal edjött, ezen kívül 2 nemes Ház és 18 zsellér Házak, kik közt vagynak Mesteremberek: 2 Kováts, 2 Kerékgyártó, 2 Csizmadia, 8 Takács, 1 paraszt és 1 Uri szabó, úgy 1 Görög és 1 Izraelita mint Boltos kereskedők.

1826-ban bérelte a község a dombegyházi pusztát 1500 frt 40 krért.

1827-ben a lelkész „egy orgonát szerzett néhai Tktes Jeszenszky fiskális özvegyétől kicsikart 100 frtokon s azt az eklézsia Csabáról haza is hozta “

1828 május 4-én fogtak az új paplak építéséhez.

1829 febr. 11-én kötött szerződés szerint kötelezte magát a község $43\frac{2}{8}$ sessio után való kenderföldekért, azok után járó kilenczed váltságául, 2 frt 24 krjával 103 frt 48 krt kifizetni; az urbárialis konyhaadót $64\text{ frt }52\frac{4}{8}$ kron váltotta meg.

„Ez időben uralkodott az iszonyú nagy tél, amely már októberben állott be, igen magas hóval, a mellett marhadög is dühödött mindenütt körül-belől, anélkül hogy Varsádon kiütött volna.“

„Dec. 25-én Mód István kurátor és Czibrik Péter Nagylakra elmenvén a candidált Valentinyi

Rector után az uton valahol egy kóborló ex Iskola Mesterre akadtak s azt elhozván önkényesen hivatalba beállították az új bíró Tánzos Mihály s más erőszakoskodók segítségével.“

1830-ban a parochia építése befejeztetett. Bellekerült a kúttal együtt 1932 frt 45 krba.

1831 szept. 7-én kiütött az epemirigy: cholera; de a sok beteg közül csak 3 halt meg: ifj. Horvát Pál, ennek az atyja ör. Horvát Pál és Nagy Ferencz.

1834-ben „Gyertyaszentelőkor a nagy hidegben sok ember fagyott meg.“

1835-ki összeírás szerint a községnek 785 lakosa volt.

Az akkori „rendelések“ 10-ik pontja így szólt: „kilencz órakor nyáron az haranghúzás után minden ember haza menjen, télen pedig nyolcz óra után.“

1836 július 8-án Szeberényi János superintendens által megejtett kánonszerű látogatás idején az egyház 1005 lelket számlált. Cholerában 59-en haltak meg.

1839-ben kezd őrleni a móróci 4 kerekű vízi malom.

1846-ki földszabályozás alkalmával a papi, tanítói és jegyzői hivatalos földek az ó sz. annai és kerek határok s az új sz. annaiak pusztája mellett egy tagban kihaláltattak. Ugyanekkor az uraság Jankó József uradalmi tiszt közbenjárására az egyháznak 10 hold, — a községnek ezen cím alatt „takarékos magtár alapítvány“ szintén 10 hold földet hasított ki a közlegelőből.

1847-ben a lelkész kérelmére ugyancsak Jankó József uradalmi felügyelő urasága nevében

átengedte az úgy nevezett „szőlőközti rétet“ az egyház és a község középületeinek fenntartására, azt az egyet kötvén ki, hogy vízszabályozás vagy csapolás alkalmával a község akadályt ne okozzon a műtételkor.

1848-ban a szőlők után való dézma kapa szám szerint 45 krjával szedetett. Templom tornya belőn fedve 600 vfton. — Okt. 28-án Aradvárosába egybe sereglett „Csatárok“ élelmezésére 202 házi kenyeret szállított a község.

1849-ik évi cholera első áldozata volt a lelkész; összesen ötvenegyen haltak meg benne.

Az orosz seregből mintegy 3000 ember, minden házban 10—15 katona, volt elszállásolva. Ezeknek számára több ízben kellett élelmi szert és takarmányt kiállítani. A meglevő nyugtatványok szerint aug. 10-én 151 széna részlet, 162 kenyér, aug. 18-án 94 széna részlet, 49 kenyér és 6 köből zab adatott át. Egy jegyzék ismét 3359 darab kenyérről, 371 véka zabról, 168 széna részletről és 178 liszt „arány-részről“ beszél. Ennek fejében egy alkalommal fizettek 600 frtot, melyből 1 kenyérre 3 kr., 1 véka zabra 6 kr. esett; más ízben 469 frt 35 krt, melyből esett 1 kenyérre 5 kr, egy véka zabra 10 kr., 1 részlet szénára 1½ kr. 1 liszt arány-részre 15 kr.

A muszkák többeket megkárosítottak. Így pl. Mislai András egy kocsija 50 frtra, 2 lova 400 frtra, — Petrecz Ferencz 1 lova 200 frtra. — Baranyai Mihály 1 bárdja 4 frtra, — Szilvágyni János egy új kocsija 140 frtra, 3 köből zabja és 3 új zsákja 25 frtra, — Szilvágyni István 1 kocsija 60 frtra, — Benedek Ferencz 1 új koci-kereke és 1 felhágója 15 frtra, — Acsán András 35 véka cső-

ves kukoriczája 35 frtra, — Nagy Ferencz 6 köből zabja 42 frtra és 15 rudas szénája 20 frtra, — Mód József 3 köből zabja 21 frtra, — Barta Mihály 8 új zsákja 10 frtra, — Benedek János 3 köből zabja 21 frtra volt felbecsülve; de az öregebb emberek állítása szerint e pénzüsszegek csak a papirosou szerepeltek.

E gyászos esztendőben szomorú nevezetességre tett szert Varsándnak egyik fia, Kalmár Sándor. Ő vitte ugyanis kocsiján az okt. 6-án kivégzett vértanúk egyikét, Damjanichot a vesztőhelyre. A hős tábornok ott a helyszínén képenyegét adta volt neki emlékül, de a hóhér jogot formálván hozzá, erőszakkal vette el tőle. Meghalt 1889. nov. 8-án.

1851-ben Szentendrey Károly pankotai óráskészítette a torony órát 300 ezüst forintért. A költségekhez, melyek nagyobb részét a község fedezte, az egyház 5 láncz földjének, egy évi haszonbérével járult. Sz. Mihály napján vétetett használatba.

1855-iki cholérában nyolcan haltak el.

1857-ben az egyház elhatározta, hogy a szarvasi főiskola fenntartásához 360 ezüst frttal járul. Ez összeg adakozás útján gyűlt be. Az egyház, földbe fektetve azt, maga kezeli mint alapítványt; csupán a kamatokat szolgáltatja át évenként.

1860-ban a torony kiigazítottatott 500 frtnyi községi segélylyel. Bebádogoztatása 415, — ácsmunka 150 frtba került.

1862-ben a községtől nyert 466 frt felhasználásával az egyház a mezőberényi tót ajkú gyülekezettől 10 változatú orgonát vett 500 frton; a régi orgonát az apateleki egyháznak ajándékozta.

1864 őszén keletkezett tűzvész 52 házat ham-

vasztott el. A károsultak fölsegélyezésén a világosi Bohus család nemesen buzgólkodott.

1869-ben a tót ajkuak elszakadva az egyház-közsegtől külön filiát (leánygyülekezetet) alakítanak.

1870-ben községi segélyből új tanítói lak és új tanterem épült.

1871-ben új temető hasíttatott ki a közlege-lőből a kerekszék nyugati oldalán.

1873-ik évi cholerában 155-en haltak meg. Az egyház híveinek 13 százaléka esett áldozatul e járványnak.

1876. A tót ajkuak száma kivált az 1873-ik évi cholerában nagyon megfogyván, a filia fel-
oszlik s tagjai minden kivételes jogok követelése nélkül csatlakoznak vissza az anyaegyházhoz.

1877. szeptember 8 és 9-én a bányakerület püspöke Dr. Szeberényi Gusztáv kanoni látogatást tartott. Kisérői voltak Sárkány János békési esperes és ifj. Jeszenszky Károly mezőberényi lelkész egyházlátogatási jegyző; mint törvényes bizonyság Sánka Lajos a világosi járás főszolgabirája volt jelen.

Ez évben lett a birtok szerinti egyházi adózás behozva s a lelkészi és tanítói fizetés ahoz képest szabályozva az eddig szokásban volt párok, illetőleg házak szerinti fizetés helyett. E szerint egy-egy pár 1 frt és 50 liter búzát fizet. Egy házra 20 lit. egy fertály földre szintén 20 lit. vettetik ki. A házzal vagy földdel bíró özvegyek 50 krt és a házuk vagy földjük után eső illetéken felül még 10 litert fizetnek. Házzal, vagy földdel nem bíró özvegyek egyházi adója csupán 50 kr. Az egyház ez intézkedését az esperesség 1877-ik évi július 11-én HMVásárhelyen tartott közgyűlése jegyző-

könyvének 36-ik pontjában hozott határozatával megerősítette; püspöki egyházlátogatáskor szentesítést nyert.

1878-ban Báró Edelsheim Gyulai Lipót egyház-iskolai czélokra uradalmának a község főutcáján levő üres beltelkét adományozta, azonkívül az óta esztendőnként 20 frtnyi kegyadománynyal segílyezi az egyházat.

1883-ban az egyház nyugalomba vonult lelkészétől Neumann Károlytól 8 fertály földet vett az ó-f.-varsándi határban 6000 frtért. Ebből egyet eladva 7 fertály birtokában maradt. E föld megvételére fordította főiskolai alaptőkéjét. Árát azonban csak úgy fizethette ki, hogy a magyar földhitelintézettől és a békési esperesség özvegy-árva intézetének pénztárából törlesztésre két-két ezer forintot kölcsön vett; ez ismét csak úgy történhetett meg, hogy volt lelkésze kötelezvény kiállítása mellett az egyház nevére engedvén átíratni a földet, azok jelzálogul voltak felhasználhatók, amiért az egyház volt lelkésze emlékének hálával tartozik. Az esperességnél már csak 300 frt fizetendő, mely kötelezettségének az egyház Isten segedelmével még ez évben eleget teend. A földhitelintézeti kölcsön ideje 1921-ben jár le, mely ideig még 58 törlesztési részlet fizetendő, félévenként febr. és aug. elején 60 frtos összegekben. Jövedelmével e föld maga magát fizeti.

1886-ban Báró Edelsheim Gyulai Lipót egy második tanterem felepítéséhez 500 frttal járult. — Június 26-án a közlegelőből a szőlők mentén kihalított új temető Murvay Pálné szül. Szász Katalin temetése alkalmával felszenteltetett.

1887-ben az új, nagy tanterem 1000 frt költségen felépült.

1891-ben a presbyterium az 1892 május havában bekövetkezendő 100 éves jubileum emlékére egy második tanítói állás rendszeresítését határozza. E cél elérésére a község 1500 frtot szavaz meg. Nőegyesület alakult.

1892-ben három új, nagyobb harang öntését rendeli meg az egyház, mely célra a község 1000 frtot szavazott meg. A régi harangok közül a két nagyobbak anyaga 240 kilogramm az új harangok ércébe olvasztatott márczius 12-én Hönig Frigyes aradi harangöntőnél; a legkisebb emlékül hagyatott meg. A két átöntött harangon a következő felírások voltak, a nagyobbikon: „Fudit Henricus Eberhard Pestini MDCCCXXXII. (Öntötte Eberhard Henrik Pesten 1832.) A Fazekas-Varsándi Ev. Ág. Sz. Ekklézsia szerezte tulajdon költségen. Prédicator T. Obetko Mihály, Bíró Miszlay János, Esküttek Bitter János, Miszlay István ör., Kurator Varga János, Notarius Demkó József idejekben 1832 eszt.“ A kisebb harangon: „Miszlay János öreg csináltatta maga költségen“ (e csináltatás csak átöntésére vonatkozott) „öntötte Hornung József Pesten 1841.“ A meghagyott legkisebbiken, amely nyilván az uraság ajándéka, ez olvasható: „Gloria in excelsis Deo. 1718.“

Az új harangok közül a két kisebb ápril 8-án lett felszentelve s a közhasználatnak átadva; de a toronyba csak május 1-én helyeztettek a nagygyal együtt, amikor ez is felavattatott. A kicsit Mód György egyházi, a középsőt Csapó János gondnok, a nagyot Takács János bíró hozta haza. Súlyuk: 96, 172 $\frac{1}{2}$, 423, összesen 691 $\frac{1}{2}$ kilogramm. Diszítésük s felírásuk a következő; a kicsinek a község cimere: három kalászt tartó kar, alatta „1792,“ az évszám

alatt „Uj F. Varsánd,“ legalul ekevas és csoroszllya; felirása pedig: „Dicsőség Istennek a magasságban!“ „Uj F. Varsánd,“ „1792 emlékére 1892.“ „Öntötte ifj. Hönig F. Aradon.“ Középsőé: magyarország cimere a koronával; felirása pedig: „Az élőket hívogatom, A holtakat megsiratom.“ „Uj F. Varsánd.“ „1792 emlékére 1892.“ „Öntötte ifj. Hönig F. Aradon.“ A nagynak díszítése; a hit-remény-szeretet jelvénye; felirása pedig: „Elmulandó minden óra, Gondolj a maradandóra!“ „Öntetett az új-f.-varsándi ág. h. ev. egyház és község megalakulásának száz éves fordulójára 1892. május havában.“ „Öntötte ifj. Hönig F. Aradon.“ A nagy haragnak **a**, a középsőnek **d**, a kicsinek **fis** hangja van.

A nőegyesület a jubileumra 200 frton remek hímzésű oltár és szószék terítőt, könyvtartó- és kehelytakarót készíttetett, és csillárt vett. Egyesek buzgósága azon kívül papiszéket, keresztelő medencét csináltatott. Az egyház a templom belsejét kifestette, orgonáját kijavíttatta.

V. Anyakönyvi s egyéb számadatok.

Évszám	Született	Konfir- máltatott	Eskette- tett	Meghalt
1792	26	—	1	19
1793	26	—	3	27
1794	35	—	13	32
1795	35	—	6	30
1796	36	—	6	27
1797	21	—	8	21
1798	53	—	13	39
1799	43	—	11	33
1800	49	—	10	22
1801	46	—	6	23
1802	40	—	11	17
1803	46	—	10	32
1804	55	—	8	20
1805	31	—	14	29
1806	49	—	10	41
1807	66	—	11	48
1808	68	—	15	30
1809	53	—	5	24
1810	60	—	12	24
1811	59	—	15	49
1812	30	—	9	89
1813	77	—	9	25
1814	57	—	9	30

Évszám	Született	Konfir- máltatott	Eskette- tett	Meghalt
1815	48	—	6	29
1816	53	—	6	78
1817	43	—	17	56
1818	59	—	18	52
1819	61	—	21	30
1820	63	—	14	52
1821	73	—	9	34
1822	63	—	13	53
1823	85	—	13	52
1824	74	—	19	14
1825	75	—	7	24
1826	85	—	6	30
1827	65	—	12	88
1828	61	—	18	94
1829	52	—	13	86
1830	56	—	15	87
1831	51	—	24	76
1832	47	—	17	71
1833	65	—	22	73
1834	59	—	13	73
1835	49	—	12	33
1836	56	—	11	122
1837	49	—	17	43
1838	71	—	8	36
1839	48	—	15	49
1840	59	—	23	56
1841	65	—	14	63
1842	57	—	20	67
1843	51	—	16	100
1844	67	—	20	48

Évszám	Született	Konfir- máltatott	Eskette- tett	Meghalt
1845	64	—	12	53
1846	47	—	10	69
1847	55	—	16	69
1848	64	—	11	70
1849	64	—	31	126
1850	78	—	21	35
1851	80	—	16	30
1852	71	16	15	50
1853	83	22	18	73
1854	75	16	20	80
1855	79	16	12	81
1856	65	19	13	66
1857	65	28	16	62
1858	70	18	10	73
1859	74	7	9	39
1860	71	27	3	71
1861	44	22	15	76
1862	56	31	17	75
1863	69	31	14	91
1864	60	18	10	59
1865	82	33	21	55
1866	71	12	12	80
1867	78	30	24	79
1868	88	23	28	55
1869	77	22	13	51
1870	92	22	12	49
1871	79	24	15	102
1872	56	14	15	62
1873	64	15	25	259
1874	57	11	29	66

Évszám	Született	Konfir- máltatott	Eskette- tett	Meghalt
1875	66	9	20	71
1876	77	20	32	84
1877	69	14	16	42
1878	60	19	14	50
1879	74	23	15	61
1880	61	21	9	63
1881	53	25	16	42
1882	62	19	19	72
1883	67	7	15	46
1884	65	14	14	66
1885	67	14	15	40
1886	88	27	17	40
1887	93	17	12	70
1888	102	34	13	67
1889	85	19	13	73
1890	81	28	13	40
1891	75	31	17	56

Ez adatok szerint száz év alatt született 6194, eskettetett 1407; meghalt 5692, konfirmáltatott 1852-ik év óta 818. Az elhalálozottak közül 28-an érték el a 80—90 évek közötti, 4-en a 90—100 évek közötti magas életkort; ez utóbbiak közt legidősebb volt Czibrik Zsuzsánna özv. Tóth Mihályné, aki 1867 március 27-én 98 éves korában halt meg. Ketten érték el a 100 éven felüli életkort: özv. Szloboda György, aki 1829 október 26 án 102 éves korában halt meg és 1816 november 8-án elhalálozott Hanyetz Mátyás, aki 104 évet élt.

A legutóbbi népszámlálás szerint 1890 dec.

31-dikén az egyház Új-F.-Varsádon 680, Ó-F.-Varsádon 59, összesen 739 lélekből állott; év. ref. vallású volt Új-F.-Varsádon 94, Ó-F.-Varsádon 9, összesen 103. Szapáry Liget leány-gyülekezete, 183 lelket számlál. Vannak még az egyháznak hívei úgy azon községekben, melyek egyház-igazgatásilag az ő területéhez tartoznak (Új- és Ó-Szent Anna, Kerek, Szinitye, Csintye, Szintye, Zaránd, Erdőhegy, Kis-Jenő, Nadab, Székudvar, Ágya, Kerülő, N.-Zerind, Fekete-Gyarmat, Bél-Zerind, Vadász, Miske, Simonfalva, Mácsa, Szent Márton, Simánd, Sikló); valamint a szomszéd anyaegyházak (apateleki, aradi) területébe eső községekben, akik ott mintszolgalatban, vagy munkában levők, csak ideiglenesen tartózkodnak. Ezekkel együtt ezerre mehet a lelkek száma.

Elemi tankötelesek száma a folyó tanévben 157, tanulóké 183. A többletet az okozza, hogy vannak idegenek: 26 német és oláh, kiket magyar szóra küldtek ide. Az iskola népessége megoszlik azon második tanítói állás rendszeresítése által, mely ügynek elintézésével akarja az egyház és község a százéves jubileumot még emlékezetesebbé tenni.

VI. Tisztviselők.

A) Egyháziak.

a) Felügyelők.

Az egyház főfelügyelője gyanánt szerencsés 1876 március 19-dike óta Ö Nagyméltóságát Bátor Edelsheim-Gyulai Lipót urat, az ő jótevőjét, tisztelhetni.

Helyi felügyelőnek ugyanakkor Tek. Posevitz Károly uradalmi inspector választatott meg, aki e vidékről való eltávozásakor 1879-dik év végén a tisztségről lemondott.

Helyébe 1881 június 26-án Jolánkai Gyula, aradi és csanádi egyesült vasutak főpénztárosa, választatott. Vallásos lelkületű, az egyház javát szíven viselő, áldozatkész felügyelőt bir benne a gyülekezet. Lakik Aradon.

b) Lelkészek.

I. Vagner Imre, Vagner Péternek és Máriának fia, előbb Körmenten (Vas megye) 2 $\frac{1}{2}$ évig rectori minőségben szolgált, azután 1785-ben Bánát Komlóra ment lelkésznek. Ez egyház azonban lakóhelyétől megválva, ő vele együtt 1788-ban Kis-Gájon (Temes megye), 1789-ben pedig Tót-Sztamórán telepedett meg. 1792-ben az átköltöző Szőlősnákófalvi egyház, beteges, elaggott lelkésze, Antal János helyére, aki nyilván nem akart velük átjönni, őt hívta meg. Az ő vezérlete mellett indul-

tak el tehát a hívek új lakó helyükre, F. Varsáandra; az ő pásztorokodása s felügyelete alatt rendezkedett az egyházközség s épült fel a templom. Fel-szentelését azonban, mely 1800 nov. 9-én Sz. Há-romság utáni XXII. vasárnapon ment végbe, nem érthette meg; mert még július 2-án 36 éves korá-ban hirtelen bekövetkezett halála véget vetett ál-dásos működésének.

2. Benkő Sámuel. 1800 aug. 5-én Hamaljar Márton superintendens avatta f. varsándi lelkész-zsé. Született Nagy-Sarlón, Bars megyében. 1805 február havában valami kellemetlenségei miatt le-mondott itteni hivataláról. 1821-ben Százdon (Hont megye) mint helyettes káplán működik. 1823 dec. 8-án rendes lelkésznek lőn beiktatva; ugyanott halt is meg 1832 febr. 8-án, 66. éves korában. Oda való öreg emberek mint nagy va-dászra emlékeznek.

3. Simon Sámuel 1805 március 15—1824 nov. 23-ig. Született Dobsinán, Gömör megyében. Varsándról Temesvárra hivatott lelkésznek. On-nan 1830-ban Szarvasra távozott. Közben több éven át esperesi hivatalt viselt. Majd szélhűdés érte s képtelenné vált a hivatalra. Ugyanott halt meg 1849 aug. 16-án 67 éves korában.

4. Obetko Mihály 1825 jan. 5—1843 ápril 9-ig halála napjáig viselte hivatalát. Özvegye szül. Szemjan Jozefina, második férje után özv. Stark Józsefné még most is él B. Csabán. Fia, Kálmán aradi kereskedő.

5. Feyér János 1843 július 2-dikától halála napjáig 1849 július 7-ig. Ő volt a cholera járvány első halottja. Hivataloskodása alatt sokat kellett küzdenie a tótok tulságos kívánságai ellen.

6. Neumann Károly 1849 szept. 23—1875 dec. 5-ig Született Aszódon, Pest megyében. Petőfi Sándornak iskola társa volt. Ő gyűjtötte az egyház főiskolai alaptökéjét. Elgyengült szemévi-lága miatt hivataláról leköszönt s Aradra tette át lakását. 1890. dec. 30-án 71 éves korában hunyt el. Özvegye Mikolai Vilma Aradon lakik. Fia Jenő főiskolai tanár Szarvason.

7. Csepregi György, született B. Csabán 1850 május 11-én Csepregi György és Bohus Zsuzsánnától. Tanulmányait ugyanott, később Szarvason, majd meg Pozsonyban s a külföldi egyetemeken; Berlinben és Halleban végezte. 1872 nov. 3-án Szeberényi Gusztáv bányakerületi superintendens fölszentelte s oldala mellé segédlelkésznek hívta meg. 1875 őszén a zólyom megyei bábaszéki és az arad megyei új-f.-varsándi egyház egy időben választotta meg lelkészének. Ez utóbbinak meghívását fogadta el. 1875 dec. 5-én Haán Lajos b. csabai lelkész iktatta hivatalába.

c) Tanítók.

1. Tánczos Ferencz 1792—1800. 1796-ig egyuttal jegyző is volt.

2. Ladnai 1801—1802

3. Raksányi Sándor 1803—1807. Innen Nagylakra távozott.

4. Zachar Mihály 1808-tól halála napjáig 1817 szept. 13-ig.

5. Vagner Károly 1817—1818. Az egyház első lelkészének Vagner Imrének volt a fia, 1818 ápr. 26-án Institoris Zsuzsánnával házasságra lépett.

6. Kovács Timótheus 1818—1822. Orosházáról lett ide hozva.

7. Paulovitz Pál 1822 szept. 1-től halála napjáig 1828. júl. 28-ig.

8. Sexti András 1828. dec. 12-én Tóth-Komlósról hozták; de 1829. aug. 30-án — súlyos betegségbe esvén — lemondott.

9. Hentzel Mihály 1829. december végétől. 1835. okt. 12-én Szimon Sámuel esperes és Görgey Sándor vizsgálatot tartanak ellene. Eredménye az lett, hogy Vásárhelyre tétetett át és helyébe az ottani tanító Jeszenszky János lőn ide rendelve.

10. Jeszenszky János 1835 okt. 15-én tartott próbatétele alkalmával meg is választatott. 1886 szept. 1-ig folytatta hivatalát; azontúl halála napjáig 1889 március 1-ig az egyház évi 300 frttal nyugdijazta. 1883 május 14-én tartá 50 éves tanítói jubileumát, mely alkalommal az egyház és község részéről szép ovatióban részesült. 1884-ben a bányakerület püspöke a „Zsedényi“-féle 100 frtos tanítói ösztöndíjjal jutalmazta, amely neki 1885 jan. 6-án tartott presbyteri gyűlésen adatott át. 1885 júl. 19-én a „Ferencz-József“ koronás ezüst érdemkereszttel lett ünnepélyesen feldíszítve.

Segéd tanítói voltak:

Ilovszky Ödön 1879/80,

Povázsay Soma 1880/81 és

Szekerka Endre 1881/82. 82/83 és 83/84-diki tanévekben. ;

11. Launer Gusztáv, született B. Csabán 1853 okt. 2-án Launer Sámuel és Fábry Juliánától. Iskoláit végezte: B. Csabán az algymnásiumot, Szarvason 3 évi és Felső-Lövön (Vas megye) 2 évi tanító-képző tanfolyamot. 1873 júl. 11-én tanítói oklevelet nyert. Segéd tanító volt 1873 okt. 2-ától

1874 ápr. 14-ig Lajos-Komáromban (Veszprém megye); másod kántor-tanító 1874 ápr. 15 — 1877 márc. 20-ig Várpalotán (Veszprém megye); rendes kántortanító 1877 ápr. 1—1885 jún. 30-ig Hód-Mező-Vásárhelyen; helyettes tanító 1885 nov. 9 — 1886 jún. 14-ig helyben, mely napon az egyház rendes kántor-tanítójának választá.

d) Levíták.

Ezek a tót hívek szolgálatában állottak. Még 1850-ben Gally Pál nevű levíta működött, aki az állásától el lett mozdítva.

Az anyaegyházról elszakadva s leánygyülekezetet alkotva a tót hívek 1870-ben Kutlik Felix, 1871 aug. — 1873 okt. haváig Skripeny János, 1873 nov. 1—1874 dec. 1-ig Freitag János levíták szolgálatával éltek. 1876 óta a tót-ügy hullámai lecsillapodtak.

c) Gondnokok.

1. Kulcsár István 1792 május 27.—1793 márc. 12-ig.

2. Szabó Sándor 1793 márc. 12—1794 márc. haváig.

3. Horváth József 1794 márc. — 1795 nov. haváig.

4. Miszlai Mihály 1795 nov. — 1797 nov.-ig

5. Kovács András 1797 nov. — 1799 nov.-ig

6. Bitter István 1799 nov. — 1801 dec. 6-ig.

7. Miszlai Mihály 1801 dec. 6—1802. nov. 27.

8. Takács János 1802 nov. 27—1803 nov. 24.

9. Bodri Miszlai János 1803 nov. 24 — 1804 dec. 31.

10. Czibrik György 1805 jan. 1—1805. ápr. 10-ig, mely napon meghalt.
11. Takács József 1805 ápr. — 1805 nov. 17-ig.
12. Bors Ferencz 1805. nov. — 1806 nov. 16.
13. Lencse Márton 1806 nov. 16—1807 nov. 15.
14. Szokody János 1807 nov. 15—1811 nov. 10.
15. Zelenyánszky András 1811 nov. — 1812. nov. 1.
16. Mislai János 1812 nov. — 1813 nov. 21.
17. Csapó Pál 1813 nov. 21—1815 nov. 18.
18. Czibrik György 1815 nov. 12—1812. nov. 16.
19. Csapó Pál 1818 nov. 16—1819 nov. 15.
20. Kovács György 1819. nov. 15—1823 nov. 29.
21. Czibrik György 1823 nov. 29—1825.
22. Varga István 1826--1828 május 18-ig, meghalt május 22-én.
23. Mód István 1828. jún. 1 — halála napjáig 1830 ápril 11-ig.
24. Kalmár Pál 1830 május 5 1832 márc. 4.
25. Varga János 1832 márc. — 1832. dec. 31.
26. Tóth Mihály 1833 jan. 1 — dec. 31-ig.
27. Zelenák András 1834. jan. 1 — dec. 31.
28. Varga Sámuel 1835 jan. 1 — halála napjáig 1837 okt. 19-ig.
29. Ugróczky István 1837 okt. — 1838 ápr. 8-ig, mely napon letétetett.
30. Mislai István 1838 ápr. 8 1840 dec. 31.
31. Liberda János 1841. jan. 1 — dec. 31.
32. Kis Sándor 1842 jan. 1 — dec. 31.

33. Czibrik István 1843. jan. 1—1844.
dec. 31.
34. Pup Mihály 1845.
35. Csapó Mihály 1846.
36. Horváth István 1847 jan. 1 — halála
napjáig 1849 júl. 20-ig.
37. Mód József 1849 júl. 20—1850 jan. 6.
38. Czibrik István 1850. jan. 6—1851 jan. 13.
39. Varga Ádám 1851. jan. 13—1853 jan. 30.
40. Tóth Sándor 1853 jan. 30—1855. márc. 2.
41. Lehoczky György 1855 márc. 2—1858
márc. 28.
42. Lázár Lajos 1858 márc. 28—1860
márc. 25.
43. Szloboda András 1860 márc. 25—1861
márc. 23.
44. Mód József 1861 márc. 23—1863 márc. 17.
45. Mód János 1863 márc. 17—1866 márc. 25.
46. Futó György 1866 márc. 25—1870 ápr. 4.
47. Horváth János 1870 ápr. 4—1873 febr. 27.
48. Kovács János 1873 febr. 27—1876
márc. 12.
49. Balogh János 1876 márc. 12—1878
dec. 31.
50. Bartha János 1879 jan. 1—1882 jan. 6.
51. Nagy András 1882 jan. 6—1885. jan. 10.
52. Szilváygi Ferencz 1885 jan. 10—1891
jan. 17.
53. Csapó János 1891 jan. 17-től.

f) Mostani presbyterek.

Abonyi Károly, Arató Sándor, Balogh János,
Baranyai István, Bartha István, Csapó István,
Csapó János, Csapó Mihály, Darula György, Domo-

kos János, Gabnai István, Horváth János m.,
Lázár József, Miszlai János, Mód István, Mód Mi-
hály, Szilvágyi Ferencz, Szilvágyi József, Takács
János, Varga Mihály b. Megbízatásuk 1893-ik év végével jár le.
Egyházi Mód György.

B) Községek.

a) Jegyzők.

1. Tánzos Ferencz 1712—1796.
2. Antal József 1797—1798.
3. Szigethy János 1799—1800.
4. Kovalcsik József 1801—1803.
5. Kertay János 1804—1808. júliusig.
6. Loenhardt Ignác 1808.
7. Trebinyi Antal 1809—1813.
8. Skultéty János 1814—1816.
9. Demkó József 1817—1836.
10. Zöldi Károly 1837.
11. Marton György 1838—1845.
12. Szathmáry Károly 1846—1855. Jelenleg pan-
kotai jegyző, Arad vármegye mostani alispánjá-
nak Szathmáry Gyulának, aki F. Varsádon
született, atyja.
13. Kállay József 1855 dec.—1858 májusig.
14. Varga Flórián 1858 aug.—1863.
15. Szathmáry Béla 1863—1890.
16. Balás Gábor, Balás József és Wagner Teréziá-
nak fia. Apul székely származású; anyul az
egyház első lelkészének dédunokája. Született
1856 aug. 21-én Berzán (Arad megye). Elemi és
középiskoláit Aradon végezte. A községi jegyzői
pályára 1876 jun. 5-én lépett. Előbb Fakert, majd

Szemlak, végre F.-Varsánd községekben irnokoskodott. Ez utóbbi helyen $\frac{3}{4}$ évig a kör-közgyámi tisztet is viselte. 1881 aug. 21-én Nagy-Halmágy helyettes, nov. 12-én pedig rendes körjegyzőjévé lön. 1890. dec. 28-án F.-Varsánd körjegyzőjévé választatott.

b) *Bírák.*

1. Tóth János 1792.
2. Kovács András 1793.
3. Tóth János 1794—1795.
4. Czibrik György 1796—1798.
5. Lencse Márton 1799.
6. Czibrik György 1800.
7. Varga István 1801.
8. Tóth János 1802—1803.
9. Mód István 1804—1805.
10. Mislai István 1806—1808.
11. Kovács Mihály 1809.
12. Mislai István 1810—1811.
13. Mód János 1812.
14. Mislai János 1813—1815.
15. Mód István 1816.
16. Boros András 1817—1818.
17. Mislai István 1819—1821.
18. Lencse Márton 1822.
19. Szloboda János 1823—1824.
20. Mislai János 1825—1826.
21. Bitter János 1827.
22. Kornyik János 1828—1829.
23. Tánzos Mihály 1830.
24. Mislai János 1831.
25. Vági Mihály 1832.
26. Pup Mihály 1833—1834.
27. Mislai János 1835—1840.

28. Horváth István 1841.
29. Kristofcsik Pál 1842.
30. Horváth István 1843.
31. Horváth György 1844.
32. Kovács István 1845.
33. Horváth István 1846—1848.
34. Szilvági Mihály 1849—1850.
35. Tánczos Albert 1850—1853.
36. Horváth György patonai 1854—1858.
37. Tóth Sándor 1859.
38. Rákóczy János 1860.
39. Horváth György kótnyag 1861.
40. Zelenák György 1862.
41. Lázár Lajos 1863.
42. Takács János 1864.
43. Mód Mihály 1865—1866.
44. Ugróczky Mihály 1866.
45. Baranyai János 1867—1868.
46. Mód Mihály 1869.
47. Zelenák György 1870.
48. Csapó Mihály 1871.
49. Zelenák György 1872.
50. Horváth János 1873—1877.
51. Csapó Mihály 1878—1883.
52. Mód Mihály 1884—1889.
53. Takács János 1890-től.

c) *Egyházi és községi előjárók, esküdtek (presbyterek)*
179²/₃-ik évben.

Kovács András, Tóth János, Kulcsár István,
Szilasi György, Takács József, Horváth József,
Miszlai Mihály, Miszlai István, Miszlai Márton,
Czibrik György, Ugróczky János, Szabó Sándor.

A község képviselő testületének mostani tagjai 1892-ik évben.

1. Virilisták:

Pessina Vilmos, mint báró Edelsheim Gyulai Lipót megbizottja, Csepregi György, mint az ág. h. ev. egyház képviselője, Szkalla Károly, Varga Mihály szelevényi, Bus András.

2. Választottak.

Bartha János, Balogh János, Varga Mihály b., Csapó Mihály, Csapó János lódi; póttag Mód Mihály.

3. Hivatalból tagok:

Balás Gábor jegyző, Takács János bíró, Brück Miksa körorvos, Szathmáry Béla kör-közgyám, Nagy András törvénybíró, Bartha János pénztáros, Arató Sándor és Mód János esküdtek.

VII. Száz év előtt adózó polgárok nevei.

Adami András.	Csonka Illyés.
Aranyi Pál.	Csonka János.
Babenyecz Mihály.	Czibrik György.
Balás János.	Czibrik János.
Balkó János.	Dékán János.
Balogh János.	Dudás György.
Barabás Benedek.	Farkas Mihály.
Baranyai Mihály.	Fehér Mihály.
Bartha György.	Finta István.
Belák Pál.	Futó György.
Bencsik István.	Gyekiczky Pál.
Benedek Pál.	Gyurkócza János.
Bere György.	Haleczky György.
Betyár Mihály.	Hanyetz Mátyás.
Biró György.	Hármányos János.
Bitter István.	Hegedüs Mátyás.
Blaskó Pál.	Horváth György.
Bolla Ferencz.	Horváth István.
Boros András.	Horváth János.
Bors Ferencz.	Horváth József.
Böröcz Mihály.	Jánosik Imre.
Csapó György barna.	Jároly János.
Csapó György pápai.	Jávor Márton.
Csapó Pál.	Kalmár Pál.
Cseke János.	Kass Benedek.
Csendes Ferencz.	Kis István.
Csik Ferencz.	Korbel Mihály.

Kornyik János.	Pup János.
Kovács András.	Rajos Ferencz.
Kovács Ferencz.	Ravasz György.
Kovács György.	Rozner Pál.
Kovács János.	Sik István.
Kovács Márton.	Somogyi István.
Kovács Mihály.	Soós Ferencz.
Kötze Pál.	Szabó András.
Krekko Mihály.	Szabó István.
Kristofesik András.	Szabó Mihály.
Kulcsár István.	Szabó Sándor,
Kunstár István.	Szalay Gergely.
Lencse István.	Szemenyei István.
Lencse Márton.	Szilasy György.
Lukács János.	Szilvágyi Dániel.
Magera György.	Szlávik István.
Magyar János.	Szloboda György.
Mille Péter.	Szokody János.
Miszlai István.	Szücs János.
Miszlai János.	Takács József.
Miszlai Márton.	Takács Péter.
Miszlai Mihály.	Talabér Pál.
Mód István.	Topa János.
Mód János.	Toronyi György.
Mód Mihály.	Tóth Ferencz.
Molnár Márton.	Tóth György.
Molnár Pál.	Tóth István.
Nagy István.	Tóth János.
Németh Ferencz.	Tóth Mihály.
Németh János.	Tóth Pál.
Németh Mihály.	Ugróczky János.
Orbány István.	Váczi Pál.
Pető János.	Vajger János.
Petrecz János.	Varga István.

Varga Márton.

Zámbó István.

Vég Mátyás.

Zámbó Mihály.

Verenyecz János.

Zelenyánszky András.

Verasztó István.

Ziliczi György.

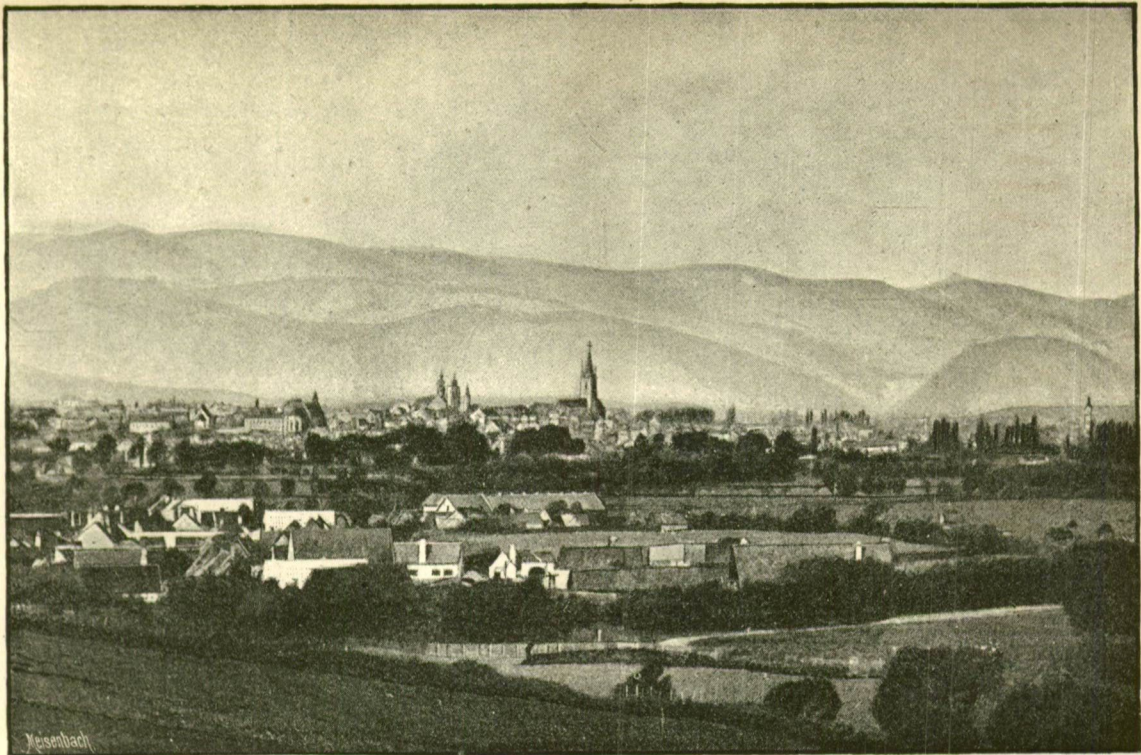
E nevek közül soknak nincs már a községben viselője. Régiek helyébe újak merültek fel. Változtak az idők, az emberek, az élet viszonyok. De a mi hitünk a régi; jósága is ugyanaz annak, akinél nincsen változás, vagy változásnak árnyéka. A száz év elmúlt; de az ő esztendei soha el nem fogynak. Azért tehát bizalommal lépünk egyházunk és községünk életének második százévébe.

Tartalom.

	Lap
Előszó	3
I. Fazikas Varsány	5
II. Szőlős-Nákófalva	8
III. Uj-Fazekas Varsánd	10
IV. Az egyház és község életének kiválóbb mo- zanatai	23
V. Anyakönyvi és egyéb számadások	41
VI. Tisztviselők	46
VII. Száz év előtt adózó polgárok nevei	57

1931/32 1222

Mesenbach